

УДК 78.022+78.03

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/39-2-7>

Валерій МАРЧЕНКО,
 orcid.org/0000-0002-7592-5740
 кандидат мистецтвознавства,
 завідувач кафедри музичного мистецтва
 Академії мистецтв імені С. С. Прокоф'єва
 Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
 (Київ, Україна) melodia@ukr.net

АКОРДЕОН ТА ЙОГО РОЛЬ У РОЗВИТКУ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА УКРАЇНИ

У статті розглянуті певні історичні особливості становлення акордеонного мистецтва в Україні, звертається увага на сучасні проблемні питання подальшого розвитку акордеонного мистецтва нашої країни, запропоновані шляхи їх вирішення. Проаналізовано наукову літературу з різних аспектів становлення та розвитку акордеонного мистецтва в Україні, визначено основні напрями сучасного розвитку цього виду музичної культури. Також розглянуто перспективи подальшого розвитку різноманітних напрямів, які базуються на закріпленні двох протилежних тенденцій, що проявляються й нині: тенденції остаточної диференціації цих галузей та тенденції інтеграції, синтезу естрадного та академічного напрямів. Перша тенденція пов'язана з ростом професіоналізму як виконавців-акордеоністів, так і композиторів, які пишуть музику для акордеона, а також із наявністю доволі чітко окресленої аудиторії виконавців кожного з напрямів. Друга тенденція – «синтез та інтеграція», – яка характерна для розвитку музичного мистецтва першого десятиліття ХХІ ст. загалом, знаходить яскраве вираження у творах для акордеона. Проте основне питання полягає в тому, яким із вищезазначених тенденцій віддати перевагу. В Україні акордеонне мистецтво зазнало стрімкого розвитку у ХХ ст., композиторська та виконавська школи в постійному перетинанні створили цікаві художньо-мистецькі явища, виконавці часто опанували композиторську майстерність задля створення відповідного репертуару для свого інструменту. Так, виникла велика кількість оригінальних творів А. Гайденко, А. Білошицького, К. Мяскова, В. Підгорного, В. Владова, Ю. Шамо, А. Мухи, В. Зубицького, А. Сташевського, Г. Шендерьова, В. Рунчака та інших авторів, що нині становлять основний репертуар акордеоністів, які концертують. Виникнення та розвиток виконавських шкіл, які стали взірцем світового виконавського мистецтва, сприяють експансії виконавської культури у світі. Отже, становлення та розвиток акордеонного мистецтва в Україні відбувалося за певних історико-культурних умов, у тісному зв'язку з технічним удосконаленням конструкції інструменту, розвитком композиторської творчості для акордеона, професійної освіти акордеоністів, зростанням рівня майстерності виконавців.

Ключові слова: акордеон, виконавство, концертний репертуар, актуальні проблеми навчання, ансамблеве музикування.

Valerii MARCHENKO,
 orcid.org/0000-0002-7592-5740
 Candidate of Art History,
 Head of the Department of Musical Art
 Academy of Arts named after S. S. Prokofiev
 of V. I. Vernadsky Taurida National University
 (Kyiv, Ukraine) melodia@ukr.net

ACCORDION AND ITS ROLE IN THE DEVELOPMENT OF MUSIC ARTS OF UKRAINE

The article discusses certain historical features of the formation of accordion art in Ukraine, draws attention to current issues of further development of accordion art in our country, suggested ways to solve them. In the article the given analysis of scientific literature from the different aspects of becoming and development of accordion art in Ukraine, determination of basic directions of modern development of this type of musical culture. The prospects of further development of various directions are analysed that consist in fixing of two opposite tendencies that show up and today: tendencies of final differentiation of these industries and tendency of integration, synthesis of vaudeville and academic directions. The first tendency is first of all related to the increase of professionalism of both performers-accordionists and composers that create music for an accordion, and also presence the own enough clear outlined audience for performers each of directions. Second tendency – “synthesis and integration” – characteristic for development of musical art of the first decade of XXI of century in general and finds the bright expression in music for an accordion. Does a basic question

consist in that: that from two above-mentioned tendencies to give advantage? In Ukraine, the art of accordion developed rapidly in the twentieth century, composition and performing schools at the constant intersection created interesting artistic phenomena, performers often mastered the art of composition to create the appropriate repertoire for their instrument. Thus, there were many original works by A. Haydenko, A. Biloshitsky, K. Myaskov, V. Pidgorny, V. Vlasov, Y. Shamo, A. Mukha, V. Zubytzky, A. Stashevsky, G. Shenderov, V. Runchak. and other authors, who today make up the main repertoire of concert accordionists. The emergence and development of performing schools, which have become a model of world performing arts, contributes to the expansion of performing culture in the world. Thus in the article it is talked about becoming and development of accordion art at Ukraine, that took place at certain historically-cultural terms in close connection with the technical improvement of construction of instrument, development of composer's work for an accordion, by development of trade education of accordionists, increase of level of professional mastery of performers.

Key world: *accordion, performance, concert repertoire, current learning issues, ensemble performing.*

Постановка проблеми. Акордеон – порівняно молодий інструмент. Протягом кількох десятиріч років тривала еволюція акордеона, формувалися школи гри на ньому, вдосконалювалася педагогічна майстерність. Це був довгий та кропіткий шлях, що привів у 30-ті роки минулого сторіччя до популяризації акордеона майже в усьому світі. Так, приміром, у Сполучених Штатах Америки відзначався легендарний П'єтро Фросіні і неповторна Еліс Холл, на зміну їм прийшли Арт Ван Дамм і Френк Марокко. У Німеччині в центрі уваги публіки знаходилися Альберт Фоссе, Хайнц Мунзоніус і знаменитий Курт Маар – артист, композитор і педагог (Імханцький, 1998: 7). Проте, мабуть, найбільша кількість прихильників акордеона і, відповідно, акордеоністів була у Франції, а згодом гра на акордеоні поширилася й у Прибалтиці. Там було створено перший естонський республіканський оркестр акордеоністів під керівництвом Валерія Ходукіна в Даугавпілсі (Латвія) та інші акордеонні колективи, які мали популярність далеко за межами своїх республік (Імханицький, 1998: 8). Таке активне поширення акордеона спричинило появу талановитих музикантів, вдосконалення сольної виконавської майстерності. ХХ сторіччя стало епохою трансформації культурного призначення акордеона. Зі сходженням від побутового музикування до академічного виконавства виникла нова спеціалізація професійної освіти музикантів, з'явилася безліч видатних виконавців, було створений великий оригінальний репертуар, опубліковано безліч методичних і теоретичних робіт, присвячених проблемам гри на цьому інструменті, розвитку акордеонного мистецтва тощо.

Аналіз досліджень. Питання появи і розвитку акордеона, окремі аспекти методики викладання гри на акордеоні, а також творчість представників акордеонного мистецтва висвітлені у працях А. Басурманова, В. Бичкова, М. Давидова, А. Душного, Є. Іванова, М. Імханицького, А. Мірека, М. Кравцова, Б. Пица, М. Поповича, О. Салія, А. Семешка та ін. Проблематика розу-

міння сучасного стану і розвитку акордеонного мистецтва в Україні розкрита в працях Ю. Афанасьєва, С. Безклубенка, П. Герчанівської, А. Душного, В. Личковаха, В. Марченка, М. Черепанина та ін. Однак необхідно звернути увагу на те, що більшість згаданих авторів не ставили за мету дослідження саме акордеона, його розглядали саме в баянному комплексі як один із різновидів гармоніки. Проте очевидно є важливість дослідження акордеона як суверенного інструмента, який суттєво відрізняється технічними і конструктивними характеристиками від інших видів гармонік і має власний, доволі складний шлях розвитку в музичній культурі, а отже, надзвичайно актуальним є дослідження становлення та розвитку акордеонного мистецтва в Україні.

Метою статті є аналіз наукової літератури з різних аспектів становлення та розвитку акордеонного мистецтва в Україні, визначення основних напрямів сучасного розвитку цього виду музичної культури.

Виклад основного матеріалу. В основу звуковидобування на гармоніці, акордеоні та баяні покладено принцип коливального руху, що виникає під тиском повітряного струменя під час розтягування або стиснення міху. Акордеон був створений у середині ХVIII сторіччя, коли було помічено властивість скляних келихів видавати в разі зіткнення руки з їхнім краєм легкі, мов би неземні звуки, висота яких залежала від розмірів келиха і товщини його стінок (Іванов, 1995: 6). Близько 1762 року Б. Франклін на цій основі винайшов інструмент, який отримав назву «скляна гармоніка». Келихи в результаті удосконалення перетворилися на скляні півкулі, що були надягнені на вісь, яка оберталася за допомогою педалі. Таким чином, можна було легко зіграти мелодію і навіть акорди. Цей винахід було зроблено за вісім років до народження Бетховена, а Моцарту до того часу виповнилося вісім років. Для скляної гармоніки, яка набувала дедалі більшої популярності, писали твори не тільки вони, а й інші композитори.

Майже через 60 років (1821 р.) у Берліні Ф. Бушман створив гармоніку іншого типу – губну (вона відома і в наші дні). Її звук витягується язичками, вільно проскакує крізь отвір у рамці. Язички починають рухатися під тиском струменя повітря, що видихається музикантом. А вже у 1822 році Ф. Бушман винайшов акордеон, на якому відтворення звуку відбувалося шляхом руху язичків, що вільно проскакують, – тонких пластинок, які коливаються під дією струменя повітря, що нагнітається міхом. Лівою рукою виконавець управляє міхами й одночасно натискає на кнопки готового набору акордів у всіх тональностях для акомпанементу мелодії, яка виконується правою рукою на клавіатурі фортепіанного типу діапазоном у чотири октави і більше (Мирек, 2004: 11).

Перші інструменти з правою клавіатурою органно-фортепіанного типу з'явилися у 1852 році в Парижі (майстер Боутон), у 1854 році на загальнонімецькій виставці промисловості в Мюнхені (майстер Бауер) та приблизно у 1860 році у Відні (Мирек, 2004: 12).

Слід зазначити, що на початку ХХ сторіччя в Європі набуло поширення танго. Стихійно організувалися естрадні ансамблі, де роль бандонеонів з успіхом замінила гармоніка з фортепіанною клавіатурою. Перші зразки такої гармоніки стали робити для себе окремі виконавці на початку ХХ сторіччя, а їх масове виробництво належить до початку 20-х років минулого сторіччя. Ці інструменти, в яких один голос із трьох звучав на октаву нижче, були дуже схожі за звучанням на бандонеон, але відрізнялися більшою гучністю, а фортепіанна клавіатура давала змогу будь-якому піаністу без особливих зусиль користуватися ще й гармонікою (піано-акордеоном) (Мирек, 2004: 12).

Наприкінці ХІХ – початку ХХ сторіччя й в Україні склалися певні історичні умови, що сприяли становленню акордеонного мистецтва. Так, В. Марченко ґрунтовно виокремлює певні історико-культурні передумови зародження акордеонного мистецтва в Україні, до яких, на його думку, належать «широке побутування різновидів гармоніки в музичному побуті українського народу; виникнення кустарного і фабричного виробництва гармонік; суперечливість державної політики у сфері культури і мистецтва» (Марченко, 2014: 170).

Ми підтримуємо дослідницьку позицію, що входження акордеона у вітчизняну музичну культуру було складним, що пов'язано із загальнополітичними процесами в країні, які відбувалися на початку ХХ сторіччя. Акордеон сприймався як привнесений (чужорідний) інструмент, на відміну від «народного» баяна. У цей період часу відбува-

ється «поєднання традицій, що були панівними на початку ХХ ст. та досвіду молодих культурних сил, що з'явилися після революції та громадянської війни. Українські митці починають орієнтуватися на культурні надбання країн Західної Європи, а в мистецтві з'являються нові стилі, течії і напрями. Тому поява акордеона у сфері української естрадної музики наприкінці 1920-х – на початку 1930-х рр. була закономірною» (Марченко, 2014: 171). Так, О. Спешилова зазначає, що «акордеонне мистецтво цього періоду стало сполучною ланкою між радянською естрадною музикою і світовим музичним процесом» (Спешилова, 2006: 37). Інструментарій, репертуар, техніка гри, що є важливими складниками акордеонного мистецтва, потрапили в Україну з-за кордону. Але запозичене із Заходу акордеонне мистецтво з часом набуло переосмислення і самобутніх національних рис.

У другій половині 1940-х років постала проблема підготовки акордеоністів, що була зумовлена великою популярністю акордеона, поширенням трофейного інструментарію і виготовленням вітчизняних акордеонів. Підвищення рівня виконавської майстерності своєю чергою могло ґрунтуватися лише на певних знаннях і навичках, які можна було здобути тільки шляхом професійного навчання. Все це доводило необхідність запровадження професійної підготовки акордеоністів.

У другій половині 1950-х – на початку 1960-х років у культурній політиці відбуваються деякі зміни – зростає зацікавленість національними духовними цінностями, відбувається реабілітація частини репресованих діячів науки, культури, мистецтва, активізуються міжнародні контакти. Цей період в історичній літературі отримав назву хрущовської «відлиги» (Марченко, 2014: 171).

У цей час відбуваються позитивні зміни і в акордеонному мистецтві, зокрема, переосмислення ролі акордеона у сфері виконавства. Класи акордеона знову відкриваються в музичних училищах і школах, зростає кількість тих, хто бажає навчатися на цьому інструменті. У програмах музичних шкіл навчання на акордеоні тепер займає рівноцінне становище порівняно з іншими інструментами.

Із розвитком музичної освіти відбувається формування методики викладання гри на акордеоні, що ґрунтувалася переважно на використанні досягнень фортепіанного та баянного виконавства. Використання досвіду фортепіанної школи пов'язане з ідентичністю клавіатур фортепіано і акордеона, що дає змогу використовувати деякі піаністичні аплікатурні принципи на акордеоні. Однотипність лівих клавіатур акордеона і баяна,

способи звуковидобування, ведення міху, штрихи зумовлюють застосування методики баяністів. Із досвіду методики фортепіанної, баянної та інших інструментальних шкіл береться лише те, що не суперечить специфіці акордеона (Марченко, 2015: 45).

У 1990-х роках акордеон увійшов до вищої ланки музичної освіти в Україні і відбулося формування регіональних виконавсько-педагогічних акордеонних шкіл (Київської, Харківської, Донецької, Одеської, Львівської), на основі досягнень яких утворилася національна акордеонна школа (Марченко, 2014: 172). У цей час були розроблені авторські підходи щодо формування виконавської майстерності акордеоністів, підбору навчального репертуару, виховання особистості митця. Сучасна освіта акордеоністів у всіх мистецьких навчальних закладах України орієнтована на академічне виконавство. У системі всіх ланок музичної освіти акордеоністів створено сучасну методику викладання, що сприяє підготовці висококваліфікованих фахівців, які здобувають перемоги на авторитетних міжнародних конкурсах.

Генезис акордеонного мистецтва в Україні найбільш інтенсифікувався у другій половині ХХ сторіччя. У цей період в Україні склалися певні історико-культурні умови, що сприяли активізації міжнародних контактів та знайомству українських митців із новими явищами зарубіжної музичної культури і, відповідно, розвитку акордеонного мистецтва в Україні.

Сучасний акордеон універсальний за напрямом свого використання, бо цей інструмент можна почути всюди: в побуті, на естраді, на академічній сцені.

Перший рівень – побутовий, розуміється нами вужче, ніж у поєднанні «побутова музика», практично синонімічно народному, якщо визначати народну музику як музику усної традиції з підвищеним зв'язком із письмовою культурою, популярними танцями і т. ін. на сучасному етапі розвитку. Таким чином, до побутового рівня музичного виконавства належить аматорське музикування.

Другий рівень – це естрадний, він застосовується для визначення використання акордеона під час виконання легкої естрадної музики на сцені. Музика, яка звучить на естраді у виконанні професійних акордеоністів, може бути поділена на три сектори: з використанням народно-побутової стилістики; з використанням джазової стилістики; з використанням класичних творів, що трактуються в полегшеній естрадній манері. Okремо слід звернути увагу на специфічний акордеонний естрадно-віртуозний стиль, який сформувався на

основі цих трьох напрямів, головною особливістю якого була і є цілеспрямована орієнтація на віртуозність, технічність виконання легких за характером п'єс, які містять елементи одного – двох, а то й усіх перерахованих вище напрямів.

Третій рівень – академічний, використовується для позначення принципово відмінного від перших двох рівнів ставлення до акордеона як до професійного інструменту академічного напрямку з відповідною репертуарною політикою.

Перспективи подальшого розвитку цих напрямів полягають у закріпленні двох протилежних тенденцій, що проявляються і нині: тенденції остаточної диференціації цих галузей і тенденції інтеграції, синтезу естрадного та академічного напрямів.

Перша тенденція, насамперед, пов'язана зі зростанням професіоналізму як виконавців-акордеоністів, так і композиторів, що створюють музику для акордеона, а також наявністю власної доволі чіткої окресленої аудиторії у виконавців кожного з напрямів.

Друга тенденція – «синтез та інтеграція» – характерна для розвитку музичного мистецтва першого десятиліття ХХІ сторіччя взагалі й знаходить своє яскраве вираження в музиці для акордеона (Мирек, 2004: 21).

Проте основне питання полягає в тому, якій із двох вищезазначених тенденцій віддати перевагу? Перш за все, воно постає перед самим виконавцем. Тільки ґрунтуючись на власних музичних, художніх перевагах та особливостях виконавського стилю, він може зробити вибір на користь того чи іншого напрямку.

У цьому на допомогу майбутньому виконавцю мають прийти педагоги, оскільки головне завдання педагогів професійного музичного навчання – виявити і розвинути індивідуальність майбутнього виконавця, допомогти йому визначити репертуарну спрямованість формування його концертних програм.

Отже, значною мірою успіхи акордеоністів зумовлені розвитком музичної освіти, вдосконаленням навчання, припливом у виконавську та педагогічну середу молодих, талановитих кадрів. Однак, незважаючи на це, на жаль, ми ще не можемо говорити про те, що на теперішній час підготовка молодих музикантів-акордеоністів загалом знаходиться на належному високому художньому, виконавському рівні.

Так, зокрема, серйозні організаційні та методичні проблеми, які впливають на розвиток сучасного акордеонного мистецтва, стоять нині саме перед викладачами музичних шкіл, оскільки їх діяльність, перш за все, визначається завданнями

загальної музичної освіти і міцної професійної початкової підготовки, особливо це стосується обдарованих, перспективних акордеоністів. На нашу думку, з рішенням цих завдань акордеоністи-педагоги справляються задовільно. Не у всіх музичних школах юні акордеоністи здобувають необхідні навички читання з листа, гри за слухом, вміння акомпанувати для аматорського музикування. У професійному плані акордеоністам, як правило, бракує технічної свободи, свободи мислення, розвиненої музичної свідомості і художньої виразності виконання.

Ще один важливий аспект, на який необхідно звернути увагу, розглядаючи сучасні тенденції розвитку акордеонного мистецтва, – це те, що музикознавцям доцільно звернути увагу на нові тренди, які сформувалися у світі музики для народних інструментів. Приміром, можна ввести в курс історії музики нові твори для акордеона, оскільки учням (студентам) на лекціях в обмеженому обсязі подається інформація про те, що відбувається в Європі, що грають у скандинавських країнах, як трактувати та інтерпретувати того чи іншого зарубіжного композитора, які є новачки в методичних та наукових працях. Ці проблемні питання можна розв'язати шляхом створення спеціальної фонотеки, колекції відеозаписів провідних виконавців (акордеоністів, баяністів). Щоб мати уявлення про виконавський стиль того чи іншого акордеоніста-виконавця, необхідно чути, бачити і розуміти його.

Можна говорити й про те, що в сучасних життєвих умовах музикантам не вистачає спілкування. На нашу думку, є сенс відродити традиції музичних товариств, асоціацій. Так, приміром, у 90-х роках ХХ сторіччя в м. Києві успішно діяла асоціація акордеоністів-баяністів, яка свого часу зробила великий внесок у розвиток акордеонного мистецтва міста і області. На нашу думку, використання такого досвіду позитивно впливатиме на розвиток сучасного акордеонного мистецтва.

Досліджуючи актуальні проблеми сучасного акордеонного мистецтва, не можна залишити поза увагою питання ансамблевого акордеонного музикування. Безперечно, професійно-академічне музичне мистецтво завжди буде мистецтвом елітарним, доступним вузькому колу слухачів. Але чим більше людей наблизяться до розуміння подібного мистецтва, тим вищою буде культура в суспільстві. Адже саме такі інструменти, як акордеон і баян, є провідниками від найпростіших і зрозумілих образів пісенної творчості до найвищих і складних явищ музичного мистецтва.

Висновки. Таким чином, становлення та розвиток акордеонного мистецтва в Україні відбувалися за певних історично-культурних умов у тісному зв'язку з технічним удосконаленням конструкції інструмента, розвитком композиторської творчості для акордеона, розвитком професійної освіти акордеоністів, зростанням рівня професійної майстерності виконавців. Водночас на становлення і розвиток сучасного акордеонного мистецтва в Україні впливали суспільно-політичні й соціокультурні фактори, що виникали на певних історичних етапах державотворення нашої країни, які й зумовили складність формування та функціонування цього виду музичного мистецтва в культурному просторі України. Однак нині впевнено можна стверджувати, що саме практичні успіхи виконавства на акордеоні і педагогіки створюють базис для подальшого розвитку акордеонного мистецтва, а узагальнення накопиченого досвіду має знайти відображення у різного роду навчальних і методичних посібниках. Сучасне акордеонне мистецтво нашої країни, а також національна школа виконавства налічує півсторіччя – вік молодий, але вже зрілий за людськими мірками. Акордеонне мистецтво в Україні довело свою життєздатність і винятковість, воно, як і раніше, привертає до себе не тільки нові сили виконавців, а й велику кількість відданих шанувальників і слухачів. Очевидно одне – в акордеонного мистецтва України велике майбутнє!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Имханицкий М. История баянного и аккордеонного искусства. Москва : Лань, 1998. 520 с.
2. Иванов С. О. Академічне баянно-акордеонне мистецтво на Україні (історичний аспект) : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.02 «Музичне мистецтво». Київ, 1995. 16 с.
3. Марченко В. В. Історіографічний дискурс дослідження акордеонного мистецтва України. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку* : збірник наук, праць Рівненського державного гуманітарного ун-ту. 2014. Вип. 20. Т. 2. С. 169–172.
4. Марченко В. В. Утвердження статусу акордеона як професійного інструмента у сольному й ансамблево-оркестровому виконавстві у 1950–1970-х рр. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку* : збірник наук, праць Рівненського державного гуманітарного ун-ту. 2015. Вип. 21. Т. 1. С. 43–48.
5. Мирек А. Аккордеон ХХІ века. *Народник*. 2004. № 2. С. 21–22.
6. Мирек А. Из истории аккордеона и баяна. Москва : Музыка, 1967. 196 с.
7. Спешилова О. И. Особенности развития аккордеонного искусства в России : дис. ... кандидата искусствоведения : 17.00.02 «Музыкальное искусство». Уфа, 2006. 215 с.

REFERENCES

1. Imhanitskij M. Istorija bayannogo i akkordeonnogo iskusstva [The history of bayan and accordion art] Moscow: Lan, 1998. 520 p. [in Russian].
2. Ivanov E. O. Akademichne bayanno-akordeonne mystetstvo na Ukrayini (istorychnyj aspekt) [Academic accordion and accordion art in Ukraine (historical aspect)]: author's ref. dis....Cand. art history: special. 17.00.02 «Musical art». Kyiv, 1995. 16 p. [in Ukrainian].
3. Marchenko V. V. Istoriografichnyj dyskurs doslidzhennya akordeonnogo mystetstva Ukrayiny [Historiographical discourse of the study of accordion art of Ukraine] *Ukrainian culture: past, present, ways of development*: coll. Sciences, Works: Rivne. State University for the Humanities. 2014. Issue. 20. T. 2. S. 169–172. [in Ukrainian].
4. Marchenko V. V. Utverdzheniya statusu akordeona yak profesijnogo instrumenta u solnomu j ansamblevo-orkestronomu vykonavstvi u 1950-1970-h pp. [Approval of the status of the accordion as a professional instrument in solo and ensemble-orchestral performance in 1950-1970 pp.] *Ukrainian culture: past, present, ways of development*: coll. Sciences, Works: Rivne. State University for the Humanities. 2015. Issue. 21. T. 1. S. 43–48. [in Ukrainian].
5. Mirek A. Akkordeon XXI veka [Accordion of the XXI century] *Populist*. 2004. No. 2. P. 21–22. [in Russian].
6. Mirek A. Iz istorii akkordeona i bayana [From the history of the accordion and button accordion] Moscow: Music, 1967. 196 p. [in Russian].
7. Speshilova O. I. Osobennosti razvitiya akkordeonnogo iskusstva v Rossii [Features of the development of accordion art in Russia]: diss. ... candidate of art history: 17.00.02 «Musical art». Ufa, 2006. 215 p. [in Russian].